hive of SID

ISSN: 2008-5079 / EISSN: 2538-2365
DOI: 10.22034/AAUD.2021.233469.2222

عدالت فضایی در مسکن شهری، مورد مطالعاتی: شهر اسلامشهر

محمدمهدی عزیزی[1]* - محمد مرادی[2]

۱. استاد شهرسازی، دانشکده شهرسازی، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، ایران (نویسنده مسئول).
۲. کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری، دانشکده شهرسازی، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۳/۱۱ تاریخ اصلاحات: ۱۳۹۹/۱۲/۱۷ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۹/۱۲/۱۸ تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۰۹/۳۰

چکیده

به دنبال تحولات ایجادشده در اثر رشد شتابان شهرنشینی، از جمله ضرورت‌ها در رسیدن به عدالت فضایی و توسعه شهری پایدار می‌توان توجه به تأمین مسکن مناسب برای اقشار متنوع جامعه دانست. عدم توجه به عدالت فضایی در فرایند برنامه‌ریزی مسکن، می‌تواند بروز مشکلات فراوان، از جمله نارضایتی شهروندان و ناکارآمدی برنامه‌ها را در پی داشته باشد. شهر اسلامشهر به عنوان یکی از شهرهای مهم استان تهران، امروزه با مشکلاتی در زمینه های عدالت در حوزه مسکن مواجه است که موجب کاهش زیست‌پذیری آن شده است. هدف پژوهش حاضر، ارزیابی عدالت فضایی در قلمرو مسکن در شهر اسلامشهر و ارائه راهبردهایی برای ارتقای آن می‌باشد. روش پژوهش از نوع تحلیلی و بهره‌گیری از روش‌های کمی است. تحلیل اطلاعات با استفاده از آزمون تی تست، رتبه‌بندی مناطق بر اساس مدل تاپسیس و تکنیک تحلیل سوات برای ارائه راهبردها استفاده شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند که اکثریت شاخص‌های عدالت فضایی مسکن در مناطق اسلامشهر پایین‌تر از سطح متوسط قرار دارند. بر اساس نتایج مدل تاپسیس، منطقه ۱ اسلامشهر مطلوب‌ترین منطقه از نظر برخورداری از عدالت مسکن است. در این منطقه، معابر و مسیرهای پیاده از کیفیت مناسبی برخوردار بوده و از نظر دسترسی به خدمات شهری وضعیت مطلوب‌تری دارد. نامطلوب‌ترین وضعیت در بین مناطق مربوط به منطقه ۴ می باشد که از جمله مهمترین دلایل آن می‌توان به قدمت بالای ابنیه، سهم بالای بناهای مخروبه، شبکه معابر نامناسب، فقدان دسترسی به حمل و نقل عمومی، و کمبود فضای سبز اشاره کرد. سایر یافته‌های پژوهش عبارتند از: ضرورت به کارگیری راهبرد انطباقی برای تامین خدمات سکونت در مقیاس‌های عملکردی، راهبرد اقتضایی برای ایجاد اختلاط کاربری‌ها به‌منظورایجاد محیط سرزنده، راهبرد تدافعی برای ساماندهی نظام کاربری‌ها و راهبرد تهاجمی برای تقویت مشارکت مردمی.

واژگان کلیدی: مسکن، توسعه شهری پایدار، عدالت فضایی، مناطق شهر اسلامشهر.

* این مقاله برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد نویسنده دوم با عنوان «ارزیابی عدالت فضایی در قلمرو مسکن مناطق شهری: مطالعه موردی، مناطق شهر اسلامشهر است که در سال ۱۳۹۶ به راهنمایی نویسنده اول در دانشکده شهرسازی پردیس هنرهای زیبا دانشگاه تهران به انجام رسید.

E_mail: mmazizi@ut.ac.ir

www.SID.ir

Archive of SID

۱. بیان مسئله

با ورود به هزاره سوم میلادی، شهرها با مسائل عدیده‌ای درگیر هستند که نمود عینی آن‌ها را می توان در گسترش آلودگی‌ها، مسائل محیط زیستی، بالارفتن جرائم و در نهایت پایین آمدن کیفیت زندگی مشاهده کرد. بر این اساس، یکی از چالش‌های پیش‌رو در راه رسیدن به زندگی پایدار شهری، تامین شرایط مناسب برای زندگی در شهرها و محیط‌های مسکونی است (Hall & Peiffer, 2000 p 47). اکثر شهرهای امروزی در ایران نیز با مسائلی همچون چالش قابل زندگی بودن و نابرابری‌های کالبدی، اجتماعی و اقتصادی مواجه هستند (داداش پور، رستمی و علیزاده ،۱۳۹۳، ۶). نابرابری در شرایط سکونت و دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی و اجتماعی (برندک، ۱۳۹۶، ۹۷۴) و به طور خاص مسکن یکی از این نابرابری‌هاست (قنبری،۱۳۹۰، ۳۵). نابرابری مسکن یکی از موضوعات محوری در مطالعات اجتماعی (Huang & Jiang,2009, P. 937) و نیز یکی از مهمترین ابعاد ملموس نابرابری اجتماعی و فضایی است (Huang, 2005). با این‌حال، مسئله اساسی در راهبرد عدالت فضایی، چگونگی توزیع و کیفیت خدمات و نیازهای اساسی از جمله مسکن به عنوان یکی از شاخص های توسعه پایدار بین مناطق مختلف شهر است (رومیانی، سجاسی و منصوری ،۱۳۹۷، ۵۶). از این رو، ایجاد مسکن و محیط سکونتی مناسب به گونه ای که همه اقشار و گروه‌های جامعه را دربرگرفته و به دور از نابرابری‌های اجتماعی و فضایی باشد را می توان یکی از چالش های اساسی دانست (مدیری و حسینی،۱۳۹۲، ۶۰) که به رضایت شهروندان از شیوه زندگی خود منجرمی شود (امانپور، ملکی و حسینی، ۱۳۹۵، ۱۰۰). از دو موضوع مهم و مورد بحث در حوزه برنامه ریزی شهری امروز، می توان به ارتباط مطالعات مربوط به مسکن شهری و برنامه‌ریزی عدالت فضایی شهرها اشاره کرد که کمتر به آن پرداخته شده است (ضمیری و مهین، ۱۳۹۴، ۶۸). به نظر می رسد که تدوین یک برنامه عدالت محور در بخش مسکن برای رسیدن به وضعیت مطلوب از طریق شناسایی و تجزیه وتحلیل ابعاد گسترده و آگاهی از وضعیت کیفی شاخص‌های مسکن در فرایند برنامه‌ریزی عدالت فضایی، از اهمیت خاص برخوردار باشد.

بررسی موضوع مسکن از دیدگاه عدالت فضایی در شهر اسلامشهر به عنوان یکی از سکونتگاه‌های خودرو که حاصل مهاجرت‌های گسترده در دهه‌های اخیر است، می تواند دارای اهمیت باشد. به وجود آمدن این شهر به علت قرارگیری در حوزه نفوذ شهر تهران و تبدیل شدن به مقصد سکونت هزاران نفر مهاجر بوده است که در اثر عوامل متعدد همچون گرانی زمین و مسکن در تهران، وارد این شهر شدند. این روند شکل‌گیری سریع فیزیکی و جمعیتی، مانند بسیاری از سکونتگاه‌های حاشیه ای کلانشهر تهران با دگرگونی های عمده کالبدی- فضایی به بویژه در بخش مسکن همراه بوده است. بدین ترتیب، ضرورت بررسی عدالت فضایی در مسکن به خصوص در سکونتگاه‌هایی نظیر اسلامشهر بیشتر احساس می شود. مقاله حاضر تلاش دارد به ارزیابی عدالت فضایی در قلمروی مسکن و ارائه برنامه های ارتقای آن در شهر اسلامشهر بپردازد. سؤالات اصلی پژوهش عبارت هستند از: عوامل مؤثر بر ارزیابی عدالت فضایی در قلمروی مسکن کدام هستند؟ وضعیت شاخص‌های مرتبط با عدالت در مسکن در مناطق شهری، نمونه اسلامشهر، چگونه است؟ رتبه‌بندی مناطق شهری اسلامشهر براساس مسکن و عدالت فضایی چگونه است؟ و راهبردهای ارتقای عدالت فضایی در قلمروی مسکن کدام ها هستند؟. بر این اساس، در مطالعه حاضر ابتدا با مرور مبانی‌نظری و مطالعات مشابه داخلی و خارجی شاخص های عدالت فضایی در قلمروی مسکن استخراج شده و سپس با بهره‌مندی از آزمون های آماری به ارزیابی آنها در مناطق شهر اسلامشهر پرداخته و در نهایت راهبردهای ارتقای عدالت مسکن ارائه می شود.

۲. پیشینه پژوهش

در اینجا تلاش شده است تا نزدیکترین پژوهش‌های انجام شده به موضوع این مقاله در حوزه مطالعات داخلی و خارجی مورد بررسی قرار گیرد. در خصوص پیشینه تحقیق می توان به مقاله ای تحت عنوان «برنامه‌ریزی راهبردی توزیع خدمات شهری از منظر عدالت فضایی» که توسط محمد امین جرفی و دیگران (۱۳۹۷) نگارش شده است اشاره کرد. در این مقاله، پس از تبیین مفاهیم پایه عدالت فضایی و عدالت توزیعی در برنامه‌ریزی سکونتگاه‌ها، با استفاده از روش تاپسیس مناطق شهر اهواز از منظر عدالت فضایی و دسترسی به خدمات سطح بندی شده است. در مقاله دیگری که توسط حبیب الله فصیحی و دیگران (۱۳۹۹) با عنوان «تحلیل دسترسی به بوستان‌های شهری با رویکرد عدالت فضایی» نگارش شده است، به اهمیت دسترسی به فضاهای سبز و بوستان‌ها به دلیل تاثیر این فضاها بر روحیات شهروندان و کیفیت محیط زندگی پرداخته شده و تاکید دارد تا در برنامه‌ریزی برای محیط‌های شهری به دسترسی عادلانه همه ساکنین به این فضاها توجه شود. رمضانپور و دیگران (۱۳۹۷) در مقاله ای با عنوان «مکان‌یابی مسکن حمایتی با معیارهای مقرون به صرفه‌گی مبتنی بر عدالت فضایی در شهر بابلسر»، به تدوین معیارهای مقرون به صرفه مکان‌یابی مسکن حمایتی در بابلسر، شامل معیارهای اقتصادی، اجتماعی، دسترسی به امکانات، تراکم، زیستی، حقوقی، منطقه و کالبد به روش پیمایشی با استفاده از مطالعه اسنادی و تحلیل AHP و نرم افزار GIS پرداخته‌اند. یافته های این پژوهش گویای این است که نباید صرفا براساس معیارهای کالبدی یا اقتصادی به مکانیابی مسکن حمایتی پرداخت و لازم است دسترسی به امکانات و خدمات که

www.SID.ir

hive of SID

عامل مهمی در عدالت فضایی و کیفیت زندگی است توجه داشت. در پژوهش دیگری با عنوان «تحلیل نابرابری‌های فضایی توزیع خدمات شهری از منظر عدالت فضایی» که توسط علی عبدی و دیگران (۱۳۹۸) نگارش شده است، توزیع نامتوازن خدمات در محلات شهری به عنوان یکی از مشکلات عمده شهرهای کشور قلمداد شده که نتیجه آن نابرابری فضایی و بی عدالتی در دسترسی به خدمات مورد نیاز شهروندان است. در این پژوهش، شناسایی الگوی فضایی بی عدالتی، توزیع خدمات شهری براساس تغییرات جمعیتی و بازنگری در طرح های موجود به عنوان پیشنهادات حل این معضل معرفی شده است. سیائو و همکاران (۲۰۱۷) در مقاله «ارزیابی دسترسی به پارک‌های شهری در شانگهای: دلالتی بر عدالت اجتماعی در شهر چینی» به بررسی توزیع عادلانه خدمات پارک‌های شهری برای جمعیت حاشیه نشین در مقایسه با بخش های ثروتمند نشین آن پرداخته اند که نتایج آن نشان می‌دهد عدالت اجتماعی در دسترسی به این خدمات محقق شده است. در مقاله دیگری تحت عنوان «به سوی عدالت فضایی در برنامه‌ریزی خدمات بهداشتی و درمانی» به نگارش آمر شریف (۲۰۰۷) وضعیت شهرهای جنوب صحرای افریقا از منظر توزیع خدمات بهداشتی مورد ارزیابی قرار گرفته که نتایج حاصل از آن نشانگر این است که دسترسی به این خدمات عملا در سکونتگاه‌های در حال گسترش امکان‌پذیرتر است. همچنین، دان (۲۰۰۲) در مطالعه خود تحت عنوان «مسکن و نابرابری در سلامت» ارتباط مسکن با نابرابری در سلامتی فردی را ارزیابی کرده و با بررسی شرایط اجتماعی، اقتصادی و بهداشت روانی افراد در ونکوور به نقش تعیین کننده مسکن در این امر تاکید می کند. روش تحقیق استفاده شده در این پژوهش پیمایشی بوده و اطلاعات آن به صورت مصاحبه با اشخاص به دست آمده است. نتایج این پژوهش نشان می دهد که نحوه ارتباط با محیط مسکونی و واحدهای همسایگی مجاور، مالکیت مسکن و توانایی کنترل مسکن با سلامت روانی افراد در ارتباط است (Dunn, 2002, p. 671-681). مجموع مطالعات داخلی و خارجی همگی بر این امر تاکید دارند که عدالت فضایی ارتباط مستقیمی با کیفیت مسکن دارند، آنچنانکه برنامه‌ریزی مناسب مسکن می‌تواند عدالت اجتماعی و فضایی را در سطح مناطق شهری افزایش داده و میزان استرس و نگرانی شهروندان را کاهش دهد. بدین ترتیب، مقاله حاضر درصدد است تا با تاکید بر مسکن مناسب به‌عنوان یکی از حلقه‌های مفقودشده شهرهای ایران، به بررسی آن با رویکرد عدالت فضایی بپردازد. همچنین با استناد به روش های کمی و کیفی، مناطق شهری اسلامشهر را از منظر عدالت مسکن رتبه‌بندی کند.

۲. مبانی نظری

در ادامه به بررسی مبانی نظری پرداخته شده است.

۲-۱- عدالت فضایی

موضوع عدالت به‌مثابه معیار کلیدی و با اهمیت در پارادایم توسعه پایدار مطرح بوده و به‌عنوان یکی از مباحث مهم در شهرها تلقی شده است (Mitchell et al., 2012, 17). یکی از مهم‌ترین وجوهی که از برنامه های توسعه شهری انتظار می‌رود، موضوع و معیار عدالت است، زیرا نظریه‌های برنامه‌ریزی اساساً مشروعیت فرایندهای برنامه‌ریزی شهری را به موضوع ارتقای عدالت معطوف کرده‌اند (عزیزی و دیگران، ۱۳۹۴، ۱۲۶). با مطالعه متون و بررسی آرا و نظرات نظریه‌پردازان اندیشه‌های بنیادین عدالت، می‌توان عدالت را ازنظر ماهوی موضوعی در قالب موارد زیر توصیف کرد: تخصیص برابر مزایا و هزینه‌های اجتماع، حق برابر در استفاده از منابع و مزایای موجود، تمرکز بر ظرفیت‌های افراد، مشارکت، برابری اجتماعی، برابری اقتصادی، برابری زیست‌محیطی، عدالت محیطی، اکولوژیکی و فضایی (عزیزی و دیگران، ۱۳۹۷، ۸) هرچند مفهوم عدالت فضایی به‌عنوان یک دغدغه عمومی از اوایل دهه ۱۸۲۰ میلادی موردتوجه قرارگرفته، اما در میانه دهه ۱۹۸۰ به‌عنوان مبنایی برای چالش برابری نژادی در ایالات‌متحده مطرح گردید (Laurent, 2011, p. 263). مفهوم عدالت فضایی این است که ضروری است با تمام ساکنین در جایی که زندگی می‌کنند، به‌طور مساوی رفتار شود (اسماعیل زاده و معصومی، ۱۳۹۴، ۹۶). عدالت فضایی بیانگر رفتار منصفانه و دربرگیرنده همه مردم، بدون توجه به قومیت، رنگ، منشأ، ملیت یا درآمد، در توسعه، اجرا و به‌کارگیری قواعد محیطی است (نعیمی و بابائی،۱۳۹۶، ۱۷۶). منظور از عدالت فضایی در شهر توزیع عادلانه نیازهای اساسی، امکانات، تسهیلات و خدمات شهری در میان محله‌های مختلف شهر است، به‌طوری‌که هیچ محله‌ای در مقایسه با محله دیگر در برخورداری از مزیت‌های فضایی برتری نداشته و اصل دسترسی برابر رعایت شده باشد (امانپور و دیگران،۱۳۹۵، ۴۹۸). به‌عبارت‌دیگر، توزیع بهینه خدمات و امکانات به‌گونه‌ای هدایت شود که به نفع تمامی اقشار و گروه‌های اجتماعی جامعه گردد و عدالت اجتماعی و فضایی تحقق یابد (روستایی و دیگران،۱۳۹۵، ۶۸). با این تفاسیر، عدالت فضایی در کلیتی فراگیر به رعایت حقوق برابر انسان‌ها یا بازیگران اجتماعی، حفظ و پاسداری از کرامت انسانی آن‌ها، تأمین نیازهای اولیه زندگی و عزت‌نفس اجتماعی آن‌ها توجه فراوان دارد (یزدانی و فیروزی،۱۳۹۵، ۱۸). در جمع بندی مطالب فوق الذکر می‌توان گفت که شهروندان عناصر اصلی توسعه پایدار و عدالت فضایی به شمار می روند و دارای حقوق مختلف از جمله داشتن حق زندگی مطلوب می باشند. از جمله موارد تحقق این مهم می‌توان به داشتن مسکن مناسب اشاره نمود که در ادامه مورد

www.SID.ir

Archive of SID

۲-۲- مسکن مناسب و پایدار

مسکن مهمترین عنصر شهر است و توسعه مسکن علاوه بر محیط زیست بر اقتصاد، فرهنگ و مسائل اجتماعی شهر اثر دارد. در واقع مسکن را نخستین واحد جامعه، مهمترین واحد سکونت انسان‌ها و نشان دهنده کوچکترین واحد طرح‌های توسعه می دانند که یکی از شاخص های توسعه‌یافتگی از نظر کالبدی به شمار می آید (ضمیری و دیگران، ۱۳۹۴، ۶۸). مسکن علاوه بر مکان فیزیکی، کل محیط مسکونی را نیز در برمی‌گیرد که شامل کلیه خدمات و تسهیلات ضروری موردنیاز برای بهزیستن خانواده است (رضوانی و دیگران، ۱۳۹۲، ۳۵). مسکن مناسب به فضا یا مکانی گفته می‌شود که بتواند زمینه لازم برای رشد فردی و جمعی هریک از افراد خانواده یا خانوار را فراهم کند، به‌نحوی‌که آن‌ها بتوانند برحسب نیازهای روحی و روانی خود و نوع فعالیت موردنظر حریم لازم را بیابند (اکبرپور و دیگران، ۱۳۹۵، ۲۴). فضای کافی، دسترسی، امنیت کافی، پایداری سازه، تداوم عمر مفید، بهره‌مندی از نور طبیعی و مصنوع، گرمایش و تهویه، زیرساخت و خدمات سکونتی، تسهیلات بهداشتی و مدیریت زباله و پسماند، کیفیت زیست‌محیطی مناسب، روابط اجتماعی و همسایگی، نزدیکی دیداری و فیزیکی به طبیعت و فضای سبز، همه از نشانه‌های مسکن مناسب و پایدار هستند (خدارحم و دیگران، ۱۳۸۹، ۳۱). در قانون اساسی ایران نیز در اصل ۳۱، حق بهره مندی از مسکن مناسب را حق هر فرد و خانواده ایرانی می داند (قنبری،۱۳۹۰، ۳۵). مسکن مناسب و پایدار از ابعاد سه‌گانه زیر قابل‌بررسی است: از دیدگاه اکولوژیکی: مسکن مناسب ابتدا شرایط زندگی خوب و طولانی‌مدت را براساس کارایی و کفایت اکولوژیکی فراهم سازد؛ از دیدگاه اقتصادی باید رضایتمندی را افزایش داده و هزینه‌های غیرمستقیم همانند حمل‌ونقل را کاهش دهد و از دیدگاه اجتماعی بایستی ویژگی‌های اجتماعی و فیزیکی و روان‌شناسی ساکنان را در نظر بگیرد (معینی،۱۳۸۷، ۴۸). در شکل۱ ویژگی های اساسی مساکن مناسب و پایدار نمایش داده شده است.

شکل۱. ویژگی های اساسی مساکن پایدار

(رومیانی و دیگران،۱۳۹۷، ۵۹)

در جمع بندی کلی می توان گفت مسکن، خُردترین و کوچک ترین شکل تجسم کالبدی-فضایی در روابط متقابل انسان و محیط و تبلور فضایی کارکرد حیاتی سکونت انسانی در ایفای نقش های اساسی است و باید در بهترین و سالم ترین اراضی شهری تامین شود. از نظر کیفیت، باید نیازمندی های مرتبط با خود را برآورده سازد و از نظر اخلاقی و اجتماعی، بهداشتی، آسایش و آرامش، اطمینان خاطر ساکنان، زیبایی و دسترسی به خدمات عمومی محله ای نیز دارای برنامه‌ریزی درستی باشد. دارا بودن هوای پاک، نبودن صداهای مزاحم، عدم اشراف، برقراری ارتباط سالم با همسایگان، چشم اندازهای سبز و فضاهای باز کافی، دارا بودن سطح زیربنای متناسب با تعداد اعضای خانوار، از جمله مشخصه های دیگر مسکن مناسب محسوب می شوند.

۲-۳- عدالت فضایی و برنامه ریزی مسکن

مسکن که به عنوان یکی از نیازهای اصلی انسان و یکی از علل اصلی رشد فیزیکی شهرها، در سالهای اخیر جایگاه مهمی در برنامه ریزی توسعه فضایی شهرها پیدا کرده است (ضمیری و دیگران، ۱۳۹۴، ۶۸). در حالیکه کارکرد اصلی مسکن علاوه بر سرپناه، فراهم آوردن شرایط مطلوب برای خانواده به منظور تحقق فعالیت های خانوادگی است، عدم دسترسی عادلانه به مسکن مناسب با افزایش میزان بزهکاری، طلاق و از هم گسیختگی اجتماعی ارتباط زیادی پیدا می کند و یک عامل بازدارنده در رشد و اعتلای اجتماعی- فرهنگی محسوب می شود. همچنین نداشتن مسکن باعث پیدایش ناهنجاری های اجتماعی، از قبیل خیابان خوابی و زاغه نشینی می شود (عابدینی، ۱۳۹۴، ۵۲). مسکن، نسبت به سایر کالاها به دلیل ویژگی هایی همچون غیرقابل جایگزین بودن، سرمایه ای بودن، بادوام و پرهزینه بودن و غیرمنقول می تواند عامل عمده

www.SID.ir

hive of SID

نابرابری فضایی و درعین حال همبستگی اجتماعی به شمار آید (رضوانی و دیگران، ۱۳۹۲، ۳۵). در این راستا، نابرابری مسکن یکی از موضوعات محوری در مطالعات اجتماعی و فضایی و نیز یکی از مهم ترین ابعاد نابرابری اجتماعی و فضایی شهری گردیده است (قنبری، ۱۳۹۰، ۳۵). عدم توزیع خدمات در گستره سرزمین و عدم تعادل های منطقه ای منجر به عدم برخورداری متوازن مناطق از شاخص های توسعه مسکن شده است. این نابرابری موجب می شود تا از فضا استفاده بهینه به عمل نیاید و تراکم جغرافیایی مسکن مناطق را فراهم کند، که این می تواند نوعی بی عدالتی را مطرح کند (رضوانی و دیگران، ۱۳۹۲. ۳۵). در ایالات متحد آمریکا، با وجود تسلط مسکن خصوصی، نابرابری مسکن غلبه دارد که ناشی از عوامل و شرایط اقتصادی-اجتماعی نظیر تبعیض نژادی است. در کشورهای مرفه، نظیر کشورهای اسکاندیناوی و بریتانیا، به ویژه پس از جنگ جهانی دوم، تعداد قابل توجهی از مساکن اجتماعی عمومی در دسترسی است، اما پس از کناره گیری دولت رفاه و غلبه بخش خصوصی و دولت راست گرا در بریتانیا، نابرابری مسکن به طور فزاینده ای افزایش یافت. در کشورهای درحال توسعه نیز معدودی از جامعه امکان دسترسی عادلانه به مسکن مناسب را به دست می آورند. در نتیجه بقیه قشرهای اجتماعی به ویژه گروه های وسیع کم درآمد از داشتن سکونتگاه مناسب در رنج هستند (قنبری، ۱۳۹۰، ۳۵). در این پژوهش، تحلیل توزیع فضایی مسکن مناسب در فضای شهر اسلامشهر و در راستای عدالت فضایی صورت می گیرد. این تحلیل در راستای چگونگی توازن اجتماعی و فضایی مسکن در شهر شکل گیرد که خود می تواند در جهت ارتقا توسعه اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی شهر از طریق مسکن مناسب باشد.

۴،۲. مدل مفهومی و چارچوب نظری پژوهش

توسعه پایدار که امروزه یکی از موضوع‌های اصلی توسعه و برنامه‌ریزی است، برآیند انگاره‌های مختلف توسعه است. از نظر اجتماعی، توسعه‌ای پایدار خواهد بود که جوامعی همگن و همبسته ایجاد کند، ساکنان عدالت و برابری را احساس کنند و شکاف‌های اجتماعی-اقتصادی کاهش یابد. همانگونه در بخش قبل اشاره شد، رشد شتابان شهرها در دهه‌های اخیر با ناهمگونی‌هایی مواجه بوده که موجبات ناپایداری در شهرها را فراهم ساخته است. از جملهٔ این ناپایداری‌ها می‌توان به نابرابری در شرایط سکونت و دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی و اجتماعی اشاره نمود که امروزه بسیاری از شهرها، به ویژه در کشورهای درحال توسعه را در برگرفته است. در این راستا، عدالت اجتماعی-فضایی از مهمترین شاخص‌های پایداری اجتماعی شهری است و انتظار می‌رود که رشد نابرابری‌های اجتماعی و فضایی همزمان با توسعه شهرها، در افزایش نابرابری مسکن بازتاب پیدا کند. آنچه که از مطالب بحث شده استنباط می شود این است که نابرابری مسکن به عنوان یکی از موضوعات محوری در مطالعات اجتماعی و فضایی و نیز یکی از مهمترین ابعاد ملموس نابرابری اجتماعی و فضایی مطرح است. در صورت عدم توجه کافی به عدالت فضایی در موضوع مسکن، می‌توان شاهد تشدید شکاف فضایی و توسعه نامتوازن شهر و درنهایت نزول کیفیت سکونت بود. بنابراین، بررسی کیفیت سکونت (هم محیط اجتماعی و هم محیط فیزیکی) و دسترسی عادلانه به آن، یکی از حوزه‌های موردمطالعه در بحث عدالت فضایی است، موضوعی که مطالعات منسجم و یکپارچه کمتری در حول آن انجام شده است. در قالب موضوعات مورد بحث در مبانی نظری، مدل مفهومی پژوهش حاضر در شکل ۲ ارائه شده است.

شکل ۲. مدل مفهومی پژوهش

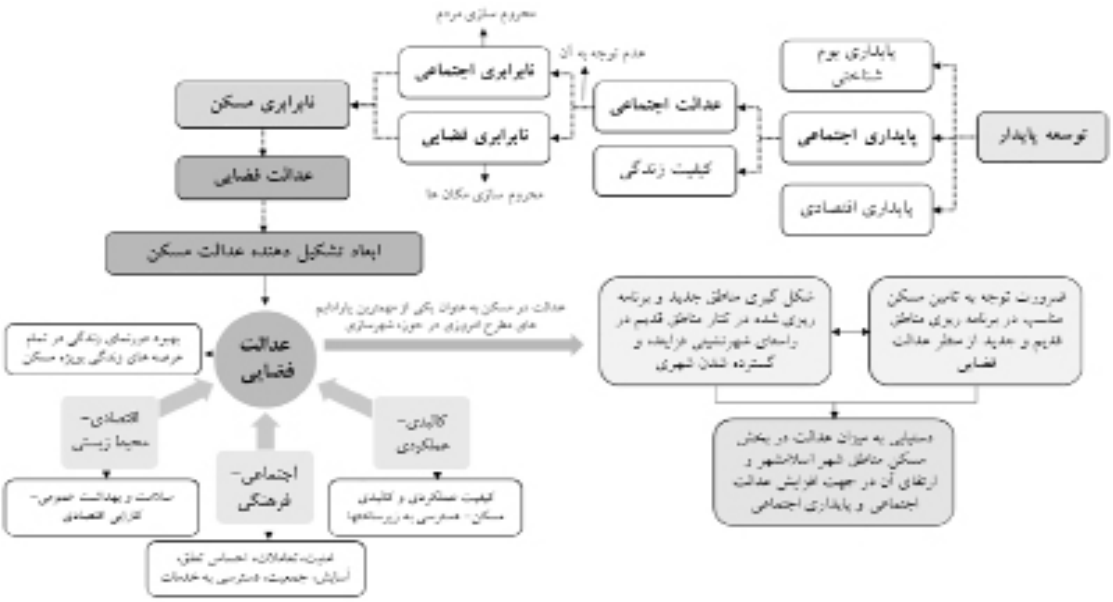

www.SID.ir

Archive of SID

با توجه به مباحث مطرح شده، سه حوزه عدالت، عدالت فضایی و مسکن مناسب، به عنوان شاخص‌های ارزیابی عدالت فضایی در قلمرو مسکن تدوین شده و در جدول ۱ به عنوان چارچوب نظری پژوهش ارائه می‌شود. این شاخص ها با استفاده از روش‌های کمی و کیفی به آزمون گذاشته می‌شوند. قابل ذکر است که متغیرهای عدالت فضایی و مسکن مناسب با توجه به اشتراکات بین آن‌ها در ابعاد مرتبط با آنها دسته‌بندی‌شده و ملاک عمل برای تحلیل و ارزیابی مناطق شهر مورد مطالعه (اسلامشهر) می گیرند.

جدول ۱. معیارها و شاخص‌های عدالت فضایی در قلمرو مسکن (براساس بازخوانی و واکاوی اسناد و نظریه‌های مرتبط)

معیار	شاخص	مطالعات شاخص
کیفیت کالبدی-عملکردی مسکن	رضایت‌مندی از کیفیت ابنیه	(Mercer, 2006, pp.18-25) (خدارحم و دیگران، ۱۳۸۹. ۳۱) (رضوانی و دیگران، ۱۳۹۵. ۳۸).
	رضایت‌مندی از قدمت ابنیه	
	رضایت‌مندی از سازه ابنیه	
دسترسی به زیرساخت‌های شهری مناسب	کیفیت معابر و مسیرهای پیاده	(Duxbury et al.,2006, p. 44) (Santos & Martins, 2006, p.415) (رضوانی و دیگران، ۱۳۹۵. ۳۸).
	دسترسی به معابر اصلی	
	دسترسی به ایستگاه‌های حمل‌ونقل عمومی	
امنیت اجتماعی	وضعیت محل پارک	(خدارحم و دیگران، ۱۳۸۹، ۳۱) (نعیمی و بابائی،۱۳۹۶، ۱۷۶). (رضوانی و دیگران، ۱۳۹۵، ۳۸).
	وضعیت جرم خیزی	
	سطح امنیت در شب	
	امنیت گروه‌های خاص	
	امنیت فضاهای عمومی	
تعاملات اجتماعی	صمیمیت ساکنین	(Weziak, 2016, p.91) (Santos & Martins, 200, p.415) (خدارحم و دیگران، ۱۳۸۹، ۳۱) (عزیزی و دیگران، ۱۳۹۷، ۱۲-۱۴) (رضوانی و دیگران، ۱۳۹۵، ۳۸).
	تعامل ساکنین	
	حضور در فضاهای عمومی	
احساس تعلق به محل سکونت	رضایت از سکونت	(خدارحم و دیگران، ۱۳۸۹، ۳۱) (رضوانی و دیگران، ۱۳۹۵، ۳۸) (اکبرپور و دیگران، ۱۳۹۵، ۲۴)
	تمایل به ادامه سکونت	
	حس افتخار به محل	
دسترسی به خدمات و تسهیلات عمومی	دسترسی به پارک، آموزشی، درمانی، ورزشی، تجاری، فرهنگی، اداری	(Santos & Martins, 2006, p.415) (ابراهیم زاده و مرزی، ۱۳۹۴، ۱۴۹) (رضوانی و دیگران، ۱۳۹۵، ۳۸).
سلامت عمومی	عدم وجود آلودگی صوتی	(Weziak, 2016, p.91) (خدارحم و دیگران، ۱۳۸۹، ۳۱) (ابراهیم زاده و مرزی، ۱۳۹۴، ۱۴۹) (نعیمی و بابائی، ۱۳۹۶، ۱۷۶) (رضوانی و دیگران، ۱۳۹۵، ۳۸).
	میزان فضای باز همگانی	
	کیفیت آب‌وهوا	
	وضعیت جمع‌آوری زباله و بهداشت محیط	
	وضعیت جمع‌آوری آب‌های سطحی	
کارایی اقتصادی	وضعیت اشتغال	(Santos & Martins, 2006, p.415) (رضوانی و دیگران، ۱۳۹۵، ۳۸).
	هزینه‌ی اجاره بها یا تملک	

۳. روش پژوهش

روش پژوهش این مطالعه از نوع کاربردی و استقرایی است، که شاخص‌های تدوین‌شده برای ارزیابی عدالت فضایی در قلمرو مسکن شهر اسلامشهر را می‌توان برای سایر شهرها و مناطق دیگر نیز مورد استفاده قرار گیرد. براساس روش و ماهیت مطالعه، روش تحلیلی مبتنی بر پرسشنامه مردمی بوده که در آن مناطق شش‌گانه شهر اسلامشهر به‌عنوان

www.SID.ir

hive of SID

نمونه مطالعاتی انتخاب گردیده‌اند. نتایج پرسشنامه ها وارد نرم‌افزار SPSS شده و براساس آزمون تی تست تحلیل گردیدند. جامعه آماری این پژوهش، خانوارهای ساکن در سطح مناطق مختلف شهر اسلامشهر هستند که مشتمل بر ۸۳۹۴۰ خانوار بوده اند. برای تعیین حجم نمونه، از روش نمونه‌گیری کوکران استفاده گردید که براساس آن، حجم نمونه با سطح اطمینان ۹۵ درصد و خطای ۵ درصد، ۳۸۲ مورد محاسبه شد. پس از مشخص شدن حجم نمونه، پرسشنامه‌ها به‌صورت نمونه‌گیری تصادفی منظم یا سیستماتیک در سطح مناطق شهر مطابق با جدول ۲، توزیع گردیدند. روایی پرسشنامه با بهره‌مندی ازنظر کارشناسان و اساتید مورد بررسی قرارگرفته و برای سنجش پایایی آن از روش آلفای کرونباخ استفاده گردید. مقدار آلفا کلی برای مجموعه سؤالات طرح‌شده، ۰/۸۴۹ به‌دست‌آمده است که پایایی پرسشنامه (مطلوبیت سئوالات) را در حد زیادی تائید می‌کند. همچنین، برای تحقق هدف مطالعه، از آزمون T تک نمونه‌ای برای بررسی وضعیت شاخص‌های عدالت مسکن در نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. سپس، رتبه‌بندی مناطق شش‌گانه شهر از نظر میزان برخورداری از عدالت مسکن به روش تاپسیس صورت گرفت. درنهایت، با توجه به نتایج به‌دست‌آمده از آزمون‌های آماری، برداشت‌های میدانی، اسناد فرادست و با تکیه بر خروجی‌های مستخرج از پرسشنامه‌ها، ماتریس تحلیل شرایط درونی و بیرونی تشکیل شدند. این ماتریس امکان تدوین چهار انتخاب یا راهبرد را برای ارتقای عدالت فضایی مسکن ارائه می‌کند. برحسب وضعیت، چهار دسته راهبرد تهاجمی (قوت – فرصت)، راهبرد انطباقی (ضعف – فرصت)، راهبرد اقتضایی (قوت – تهدید) و راهبرد تدافعی (ضعف – تهدید) قابل تدوین هستند. سپس از بین روش های مختلف امتیاز دهی و اولویت‌بندی راهبردها مانند ANP و سایر روش‌ها، با توجه اهمیت مسئله و تعدد ذینفعان در امر برنامه ریزی مسکن، روش مصاحبه با خبرگان و آزمون فریدمن برای این امر انتخاب شد. بدین منظور تعداد ۱۵ پرسشنامه در اختیار متخصصین شهری (کارشناسان حوزه برنامه‌ریزی شهری)، برای امتیازدهی به راهبردها تکمیل و با استفاده از آزمون فریدمن در نرم‌افزار SPSS، وزن دهی و اولویت‌بندی شدند.

جدول۲. حجم نمونه در هر منطقه براساس روش کوکران

مناطق	منطقه۱	منطقه۲	منطقه۳	منطقه۴	منطقه۵	منطقه۶	جمع
جمعیت	۱۲۸۵۹۵	۱۸۲۲۳۰	۵۱۳۰۰	۹۰۳۹	۱۱۲۵۹	۲۶۹۷۷	۳۹۸۱۴۱
تعداد خانوار ساکن	۳۱۱۴۰	۴۱۳۶۴	۱۲۴۵۷	۲۲۵۹	۲۸۱۴	۶۳۴۳	۹۶۳۷۷
حجم نمونه	۱۲۳	۱۶۴	۵۰	۹	۱۱	۲۵	۳۸۲

۴. معرفی نمونه مطالعاتی

اسلامشهر یکی از نقاط شهری استان تهران و نیز مرکز شهرستان اسلامشهر است که جمعیت آن طبق سرشماری سال ۱۳۹۰، حدود ۳۸۹ هزار نفر می‌باشد. محدوده شهر اسلامشهر در حال حاضر به شش منطقه تقسیم شده که ملاک عمل خدمات‌رسانی شهرداری به محدوده شهر است. از بین مناطق شهر اسلامشهر مناطق ۴ (شاتره) و ۵ (احمدآباد مستوفی) به‌صورت منفصل و در حاشیه مسیرهای اطراف شهر توسعه‌یافته و از دیگر مناطق جدا می‌باشد. دلیل انتخاب شهر اسلامشهر به عنوان نمونه مطالعاتی، تغییراتی است که در طول نیم قرن اخیر در این ش‌هر و شهرهای مشابه، که به گونه ای تحت تاثیر یک شهر بزرگ قرار گرفته اند، رخ داده است. شهر اسلامشهر در دهه‌های گذشته شاهد رشد قابل ملاحظه‌ای در جمعیت خود بوده است. این مسئله تأثیر خود را در گونه‌های مختلف مسکن شهر گذاشته، به گونه ای که فرصت لازم برای برنامه‌ریزی و توسعه مناسب به وجود نیامده است. از جمله تبعات این روند، پیدایش و یا تشدید نابرابری‌ها در وضعیت مناطق شهر از نظر دسترسی به خدمات موردنیاز حوزه مسکن از منظر عدالت فضایی عرصه مسکن بوده که هدف اصلی پژوهش حاضر در ارزیابی آن است.

۵. ارزیابی شاخص‌های عدالت فضایی در مسکن اسلامشهر و نتایج پژوهش

در قالب چارچوب نظری پژوهش و شاخص های تدوین شده، موضوع مسکن در شهر اسلامشهر از دیدگاه عدالت فضایی در اینجا مورد ارزیابی قرار گرفته و مناطق شش گانه شهر از نظر برخورداری عادلانه از مسکن و خدمات مسکونی رتبه بندی می‌شوند. سپس با استفاده از نتایج به دست آمده، راهبردهای ارتقای عدالت فضایی مسکن در شهر اسلامشهر ارائه می گردند.

۵-۱- ارزیابی شاخص‌های عدالت فضایی در مناطق شش‌گانه اسلامشهر (آزمون تی)

برای ارزیابی وضعیت شاخص‌های عدالت فضایی در قلمرو مسکن و با استفاده ازنظر ساکنان، در این بخش از پژوهش از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شده است. براساس جدول ۳ و طیف لیکرت طراحی‌شده برای پرسشنامه (۱: پایین‌ترین و ۵: بالاترین)، در بین شاخص‌های معیار کیفیت کالبدی-عملکردی مسکن، رضایت از کیفیت ابنیه

www.SID.ir

Archive of SID

(۴۸. ۳) و سازه (۱۶. ۳) از منطقه۱ و رضایت از قدمت ابنیه (۲۴. ۳) از منطقه۳ دارای وضعیت مطلوب‌تری نسبت به سایر مناطق می‌باشد. همچنین، در این معیار از منطقه ۴، رضایت از سازه ابنیه با میانگین ۶۶. ۱ وضعیت بسیار نامطلوبی دارد. به‌طورکلی، وضعیت شاخص‌های معیار فوق در منطقه ۱ دارای وضعیت مطلوب‌تر و منطقه ۴ دارای وضعیت نامطلوب‌تری است. در ارتباط با شاخص‌های معیار دسترسی به زیرساخت‌های شهری مناسب نیز، کیفیت معابر و مسیرهای پیاده (۵۴. ۵) و دسترسی به معابر اصلی (۴۵. ۳) از منطقه ۵، همچنین دسترسی به ایستگاه‌های حمل‌ونقل عمومی (۷۴. ۳) و وضعیت محل پارک (۴۵. ۳) از منطقه ۶ از وضعیت نسبی مطلوبی نسبت به سایر مناطق برخوردارند. وضعیت کلی شاخص‌های معیار فوق در منطقه ۵ نسبت به سایر مناطق در وضعیت مطلوب‌تر و در منطقه ۲ دارای وضعیت نامطلوب‌تر است. در میان شاخص‌های معیار امنیت اجتماعی، وضعیت جرم خیزی (۸. ۲) و امنیت گروه های خاص (۹۵. ۲) از منطقه ۱، سطح امنیت در شب (۸۴. ۲) از منطقه ۳و امنیت فضاهای عمومی (۵۸. ۲) از منطقه ۶ به نسبت، وضعیت مناسبی را دارا می‌باشد. اما به‌طورکلی وضعیت این معیار در تمامی مناطق پایین‌تر از سطح متوسط بوده و وضعیت نامطلوبی دارد. در رابطه با شاخص‌های معیار تعاملات اجتماعی، می‌توان گفت که صمیمیت ساکنین (۱۸. ۳) از منطقه ۵، تعامل ساکنین (۲۸. ۳) و حضور در فضاهای عمومی (۷۲. ۲) از منطقه ۲، بهترین وضعیت را در بین سایر مناطق دارند. در میان شاخص‌های معیار احساس تعلق به سکونت، رضایت از سکونت (۳۲. ۳) و تمایل به ادامه سکونت (۲۵. ۳) از منطقه۱ و حس افتخار به محل (۵۴. ۲) از منطقه۵، دارای وضعیت بهتری نسبت به سایر مناطق می‌باشند. در بین شاخص‌های معیار دسترسی به خدمات و تسهیلات عمومی، دسترسی به پارک (۰۲. ۴) از منطقه ۶، دسترسی به آموزشی (۶۳. ۳)، دسترسی به درمانی (۵۲. ۳)، دسترسی به ورزشی (۵۴. ۳)، دسترسی به تجاری (۵۹. ۳)، دسترسی به فرهنگی (۳۵. ۳) و دسترسی به اداری (۷۴. ۳) همگی از منطقه۱ مطلوب‌ترین وضعیت را در بین مناطق شش‌گانه اسلامشهر به خود اختصاص داده‌اند. در رابطه با شاخص‌های معیار سلامت عمومی، عدم وجود آلودگی صوتی (۸۴. ۳) و کیفیت آب‌وهوا (۰۸. ۳) از منطقه ۳، میزان فضای باز همگانی (۹. ۳)، وضعیت جمع‌آوری زباله و بهداشت محیط (۲۶. ۳) و وضعیت جمع‌آوری آب‌های سطحی (۴. ۳) هر سه از منطقه ۶، وضعیت بهتری دارد. نهایتاً، در میان شاخص‌های معیار کارایی اقتصادی، وضعیت اشتغال با میانگین ۹۴. ۲ و هزینه اجاره‌بها یا تملک با میانگین ۶۹. ۲ از منطقه ۱ دارای مطلوب‌ترین وضعیت نسبت به سایر مناطق دارند. به‌طورکلی، در ارتباط با وضعیت شاخص‌های عدالت فضایی در قلمرو مسکن مناطق شش‌گانه اسلامشهر، نتایج ارزیابی نشان می دهد که میانگین اغلب شاخص‌ها از میانگین نظری در نظر گرفته‌شده (براساس طیف لیکرت، میانگین نظری ۲,۵) کمتر بوده که بیانگر ضعف کلی در وضعیت شاخص‌های عدالت مسکن در مناطق است.

جدول ۳: ارزیابی شاخص‌های عدالت فضایی در مناطق شش‌گانه اسلام‌شهر به تفکیک مناطق آن براساس آزمون تی تست

معیار	شاخص	میانگین					
		منطقه۱	منطقه۲	منطقه۳	منطقه۴	منطقه۵	منطقه۶
کیفیت کالبدی-عملکردی مسکن	رضایتمندی از کیفیت ابنیه	۳.۴۸	۲.۷۵	۳.۰۸	۲.۷۷	۲.۵۴	۳.۲۶
	رضایتمندی از قدمت ابنیه	۳.۱۱	۲.۶۵	۳.۲۴	۲.۳۳	۳.۱۸	۳.۱
	رضایتمندی از سازه ابنیه	۳.۱۶	۲.۳۱	۲.۸	۱.۶۶	۱.۴۵	۳.۰۸
دسترسی به زیرساخت‌های شهری مناسب	کیفیت معابر و مسیرهای پیاده	۲.۸۴	۲.۵۷	۱.۸	۲	۵.۵۴	۲.۲۸
	دسترسی به معابر اصلی	۳.۰۶	۲.۱۸	۲.۲	۳.۴۴	۳.۴۵	۳.۲
	دسترسی به ایستگاه‌های حمل‌ونقل عمومی	۳.۱۵	۱.۹۶	۳	۲.۱۱	۱.۹۰	۳.۷۴
	وضعیت محل پارک	۲.۵۲	۲.۰۱	۲.۹۶	۳	۳.۳۶	۳.۴۵
امنیت اجتماعی	وضعیت جرم خیزی	۲.۸۰	۲.۵۱	۲.۵۶	۲	۲.۵۴	۲.۷۲
	سطح امنیت در شب	۲.۵۲	۲.۴۱	۲.۸۴	۱.۵۵	۲.۲۷	۲.۲
	امنیت گروه‌های خاص	۲.۹۵	۱.۴۵	۲.۴۴	۱.۸۸	۲.۱۸	۲.۱
	امنیت فضاهای عمومی	۲.۴۵	۱.۵۵	۲.۴	۲.۴۴	۲.۵۴	۲.۵۸

www.SID.ir

hive of SID

معیار	شاخص	میانگین					
		منطقه۱	منطقه۲	منطقه۳	منطقه۴	منطقه۵	منطقه۶
تعاملات اجتماعی	صمیمیت ساکنین	۳.۱۷	۳.۰۳	۳.۰۴	۲.۷۷	۳.۱۸	۲.۱۲
	تعامل ساکنین	۳.۱۳	۳.۲۸	۳.۰۸	۳	۳.۰۹	۲.۰۲
	حضور در فضاهای عمومی	۲.۳۳	۲.۷۲	۲.۲	۱.۸۹	۲.۵۴	۲.۶
احساس تعلق به محل سکونت	رضایت از سکونت	۳.۳۲	۳.۰۲	۲.۷۲	۲.۴۵	۳.۱۸	۲.۷۶
	تمایل به ادامه سکونت	۳.۲۵	۲.۹۲	۲.۶۸	۲.۵۳	۲.۸۱	۲.۸۶
	حس افتخار به محل	۲.۵۰	۳.۲۲	۲.۱۶	۱.۸۶	۲.۵۴	۲.۸
دسترسی به خدمات و تسهیلات عمومی	دسترسی به پارک	۳.۰۴	۳.۰۱	۲.۱۲	۱.۱۲	۱.۷۲	۴.۰۲
	دسترسی به آموزشی	۳.۶۳	۲.۵	۲.۳۲	۲.۸۷	۱.۸۱	۳.۱۲
	دسترسی به درمانی	۳.۵۲	۲.۷۹	۳.۳	۲.۴۴	۲.۶۳	۳.۴۷
	دسترسی به ورزشی	۳.۵۴	۲.۳۹	۲.۰۴	۳.۴۱	۳.۲۷	۲.۴۲
	دسترسی به تجاری	۳.۵۹	۲.۶۸	۲.۹۶	۳.۰۱	۲.۸۱	۲.۷۴
	دسترسی به فرهنگی	۳.۳۵	۲.۲۳	۲.۴۸	۳.۳۲	۲.۷۲	۳.۰۲
	دسترسی به اداری	۳.۷۴	۲.۱۸	۲.۱۶	۱.۷۷	۲.۰۹	۲.۳۴
سلامت عمومی	عدم وجود آلودگی صوتی	۳.۰۹	۲.۷۱	۳.۸۴	۲.۴۴	۳.۷۲	۳.۷
	میزان فضای باز همگانی	۲.۴۷	۱.۶۲	۲.۳۲	۱.۵۵	۲.۵۴	۳.۹
	کیفیت آب‌وهوا	۲.۶۰	۱.۴۳	۳.۰۸	۱.۶۰	۲.۷۲	۲.۷۴
	وضعیت جمع‌آوری زباله و بهداشت محیط	۲.۹۸	۱.۹۲	۳.۱۶	۳.۰۵	۲.۴۴	۳.۲۶
	وضعیت جمع‌آوری آب‌های سطحی	۲.۵۲	۱.۹۰	۲.۶۸	۲.۸۵	۳	۳.۴
کارایی اقتصادی	وضعیت اشتغال	۲.۹۴	۲.۵۶	۲,۸۰	۱.۴۱	۲.۸۵	۲.۶۵
	هزینهی اجاره بها یا تملک	۲.۶۹	۲.۵۹	۲.۶۴	۲.۱۸	۳.۰۹	۲.۶۲

۲-۵- رتبه‌بندی مناطق شهر اسلامشهر ازلحاظ برخورداری عادلانه از مسکن مناسب

به‌منظور رتبه‌بندی مناطق شهر اسلامشهر در بهره‌مندی عادلانه از مسکن مناسب از مدل تاپسیس استفاده شده است. این روش یکی از روش‌های تصمیم گیری چندمعیاره و رتبه بندی می باشد که میزان نزدیکی گزینه‌ها به ایده آل ترین حالت ممکن را به خوبی نشان می‌دهد. در این پژوهش نیز با توجه به ماهیت مقاله استفاده از این روش انتخاب شده است. بر این اساس، پس از جمع‌آوری داده‌ها و واردکردن آن‌ها در مدل تحلیلی تاپسیس، فاصله اقلیدسی هر یک از مناطق از جواب‌های ایده‌آل مثبت و منفی (D^+,D^-) و نیز میزان نزدیکی نسبی هر منطقه نسبت به راه‌حل ایده آل (Cli) به‌دست‌آمده و درنهایت، با توجه به امتیاز تاپسیس مناطق به رتبه‌بندی مناطق شهر اسلامشهر به لحاظ برخورداری عادلانه مسکن مطابق جدول ۴، پرداخته‌شده است.

جدول ۴. رتبه‌بندی نهایی شاخص‌های عدالت فضایی در قلمرو مسکن مناطق شش‌گانه شهر اسلامشهر با مدل تاپسیس

رتبه	مناطق	D^+i	D^-i	(شاخص شباهت) Cli	سطح کیفیت
۱	منطقه ۱	۰.۰۷	۰.۶۷	۰.۹۱۰	مطلوب
۲	منطقه ۶	۰.۳۵	۰.۳۹	۰.۵۲۶	نسبتا مطلوب
۳	منطقه ۵	۰.۵۲	۰.۳۰	۰.۳۶۴	متوسط
۴	منطقه ۳	۰.۵۰	۰.۲۵	۰.۳۳۴	

www.SID.ir

Archive of SID

رتبه	مناطق	Di^+	Di^-	(شاخص شباهت) Cli	سطح کیفیت
۵	منطقه ۲	۰.۵۴	۰.۱۹	۰.۲۵۶	نسبتا نامطلوب
۶	منطقه ۴	۰.۶۶	۰.۰۸	۰.۱۰۵	نامطلوب

با توجه به نتایج مدل تاپسیس، منطقه ۱ با امتیاز ۹۱۰. ۰مطلوب‌ترین و برخوردارترین منطقه به لحاظ برخورداری از عدالت مسکن می باشد. در این منطقه، حدود ۹۵ درصد بناها دارای اسکلت فلزی، بتنی و آجر و آهن بوده و ۲۵ درصد سطح اراضی مسکونی مساحتی بیش از ۳۸۰ مترمربع دارند. منطقه ۱ دارای کیفیت معابر و مسیرهای پیاده مناسبی است و ازنظر دسترسی به کاربری‌های شهری، مراکز اداری و درمانی در وضعیت مطلوب‌تری قرار دارد. این منطقه از نظر قیمت زمین نیز نسبت به سایر مناطق اسلامشهر دارای املاک باارزش بالاتر می‌باشد. مناطق ۱ و ۲ به دلیل قدمت بیشتر نسبت به مناطق دیگر، به‌خصوص در بافت‌های قدیمی و فرسوده خود، احساس صمیمیت بیشتری را تجربه کرده و احساس همسایگی بالاتری را دارند. منطقه ۱ به دلیل وجود کاربری‌های تفریحی و فضاهای سبز، دارای رضایتمندی بهتری از فضاهای فراغتی است. دسترسی به مراکز آموزشی در مناطق ۱، ۲ و ۳ به‌خوبی تأمین‌شده و رضایت نسبی از این شاخص وجود دارد. اما شاخص آموزش در منطقه ۴ با وجود استقرار مراکز دبستان و راهنمایی در منطقه، به دلیل مکان¬یابی نامناسب (استقرار در بخش جنوبی) در دسترس مناسب همه ساکنین نبوده و از مقطع دبیرستان بی‌بهره است. همچنین، منطقه ۱ ازنظر دسترسی به کاربری‌های ورزشی رتبه اول را دارد. مناطق ۱ و ۲ به دلیل تمرکز فعالیت‌های تجاری-اداری و میزان بالای جمعیت، دارای تعداد بیشتری از مراکز فرهنگی می‌باشد. اکثریت مراکز اداری شهر اسلامشهر در اطراف جاده ساوه و در دو منطقه ۱ و ۲ قرار دارد و میزان دسترسی سایر مناطق به این ادارات باید از طریق این دو منطقه صورت گیرد. در منطقه۴، دسترسی به کاربری‌های اداری بسیار محدود بوده و باید به مناطق مرکزی (۱ و ۲) مراجعه نمایند. به همین دلیل است که شاخص های دسترسی به خدمات عمومی و اداری در مناطق ۱ و ۲ نسبت به دیگر مناطق در وضعیت مطلوب‌تری قرار دارد. همچنین، به دلیل نزدیکی منطقه ۱ به هسته های فعالیتی و خدماتی، شاهد تمرکز امکانات تفریحی و به خصوص اداری و تجاری در این دو منطقه بوده و به تبع آن میزان خدمات شهری نیز در آن‌ها بیشتر است. از سوی دیگر، منطقه ۲ به دلیل وسعت بیشتر و قدمت بالاتر (در قسمت‌های مرکزی) از نظر کیفیت مسکونی دارای وضعیتی متفاوت در نواحی خود می باشد که این موضوع در بخش‌های با بافت جدیدتر با بافت قدیمی قابل مشاهده است. در مرتبه بعدی، منطقه ۶ با امتیاز۵۲۶ .۰ در وضعیت نسبتا مطلوب قرار دارد. این منطقه به دلیل فاصله خود از مرکز شهر در برخی از شاخص ها مانند دسترسی به خدمات عمومی و ادارات و مراکز تجاری، با کمبودهایی مواجه است. مناطق ۵ و ۳ شهر اسلامشهر به ترتیب با امتیاز ۰,۳۶۴ و ۰,۳۳۴، در وضعیت متوسطی در برخورداری از عدالت فضایی در بخش مسکن قرار دارند. منطقه ۳ نسبت به دیگر مناطق شهر اسلامشهر دارای انسجام بیشتری بوده و بخشی از آن دارای بافتی از پیش طراحی شده است. در این منطقه، واحدهای مسکونی به صورت بلوک‌های طویل ساخته شده اند که دلیل مساحت بالای مسکونی در آن می باشد. همچنین، به دلیل بافت طراحی شده، وضعیت معابر آن نسبتا مطلوب بوده و دارای عرض بیشتری هستند. منطقه ۲ با امتیاز ۰,۲۵۶، دارای وضعیت نسبتا نامطلوب و درنهایت منطقه ۴ با امتیاز ۰,۱۰۵، نامطلوب‌ترین وضعیت را به لحاظ برخورداری از عدالت در بخش مسکن را دارد. یکی از دلایل عمده پایین بودن شاخص‌ها در منطقه ۴ فاصله آن از دیگر مناطق و مشکل مالکیت در این منطقه می‌باشد. در این منطقه به دلیل مجاورت با مناطق صنعتی چهاردانگه، تعداد کارگاه‌های صنعتی و فعالیت‌های مرتبط بالا بوده و خدمات شهری در نازل‌ترین سطح خود قرار دارد. از نظر کیفیت کالبدی، منطقه ۴ در وضعیت نامطلوبی قرار داشته و ۸۵ درصد ساختمان‌ها در وضعیت مرمتی یا تخریبی قرار دارند. شبکه ارتباطی در منطقه ۴ معابر فاقد سلسله‌مراتب بوده و پیاده‌روها در وضعیت نامناسبی قرار دارند. همچنین، در مناطق ۴ و۶، پارک و فضای سبز لازم برای ساکنین ایجاد نشده است. بنابراین، با توجه به نتایج حاصل از مدل تاپسیس، منطقه ۴ دارای بدترین شرایط در بین مناطق شش‌گانه شهر اسلامشهر می‌باشد.

۵- ۴- تحلیل یکپارچه سوات (SWOT) و ارائه راهبردهای پیشنهادی

به‌منظور تعیین جهت‌گیری راهبردی متناسب با مناطق نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید پیش روی شهر اسلامشهر در مسیر بهبود عدالت مسکن، شناسایی شدند. این فرایند براساس معیارها و شاخص‌های تدوین‌شده، شناخت حاصل‌شده از ارتباطات بین آن‌ها و نیز برداشت‌های میدانی و گزارش‌های فرادست صورت گرفته است. بر مبنای نتایج به دست آمده، چهار دسته از راهبرد تهاجمی، انطباقی، اقتضایی و تدافعی، مطابق جدول ۵، ارائه‌شده است. در ادامه با استفاده از نتایج پرسشنامه ها، راهبردهای ارتقای عدالت فضایی در قلمرو مسکن،

www.SID.ir

hive of SID

براساس جمع‌بندی نظرات ۱۵ کارشناس و متخصص در نرم‌افزار SPSS و با استفاده از آزمون فریدمن مطابق جدول ۶، اولویت‌بندی شده است.

جدول ۵. تحلیل یکپارچه سوات (SWOT)، راهبردهای منتج از تحلیل

معیار	عوامل درونی (قوتS و ضعفW)	عوامل بیرونی (فرصتO و تهدیدT)	راهبردها
کیفیت کالبدی و عملکردی مسکن	W_1: مصالح ناپایدار و قدمت بالای ابنیه	T_1: آسیب‌پذیری در مقابل زلزله	ارتقای کیفیت و دوام ابنیه (W_1T_1)
	W_2: وجود قطعات با شکل هندسی نامنظم	T_2: دشواری توسعه در قطعات نامنظم	انتظام توده و فضا و استفاده از اراضی هم‌جوار (W_2T_2)
	W_3: بناهای با ارتفاع کم	O_1: افزایش بارگذاری در قطعات کم ارتفاع	افزایش استفاده از زمین در قطعات کم ارتفاع (W_3O_1)
	W_4: وجود کاربری‌های ناسازگار در بافت	T_3: ترکیب کاربری کارگاهی و مسکونی	کاهش ناسازگاری فعالیتی(W_4T_3)
دسترسی به زیرساخت‌های شهری مناسب	S_1: افزایش دسترسی به حمل‌ونقل عمومی	O_2: دسترسی مطلوب به خیابان‌های اصلی	توسعه حمل‌ونقل محور در ایستگاه‌های اتوبوس (S_1O_2)
	W_5: عدم تعریف مناسب پیاده‌روها	T_4: تداخل حرکتی پیاده و سواره	ترویج پیاده مداری (W_5T_4)
	W_6: نفوذپذیری پایین اکثر معابر مناطق	O_3: وجود فضاهای رهاشده	ارتقای نفوذپذیری بافت (S_6O_3)
	W_7: فرسودگی زیرساخت‌های مناطق	O_4: وجود امکانات زیرساختی برای توسعه	ارتقای کیفیت تأسیسات و تجهیزات موردنیاز (W_7O_4)
امنیت اجتماعی	W_8: فقدان کاربری‌های با عملکرد شبانه	T_5: کاهش حضور شبانه در فضای عمومی	افزایش حضور پذیری با ساماندهی کاربری‌ها (W_8T_5)
	W_9: ناکافی بودن مبلمان روشنایی مناسب	O_5: امکان نورپردازی ساختمان‌های مهم	تقویت نورپردازی در مناطق (W_9O_5)
تعاملات اجتماعی	S_2: میل به مشارکت در محلات	O_6: امکان استفاده از مشارکت های مردمی	تقویت مشارکت مردمی (S_2O_6)
	S_3: وجود فضای باز همگانی نظیر پارک‌ها	T۶: تعاملات پایین و عدم اعتماد پذیری	استفاده از فضاهای باز در جهت افزایش تعاملات (S_3T_6)
	S_4: وجود راسته‌های اصلی فعالیتی	T_7: نبود پویایی، سرزندگی و حس مکان	ایجاد اختلاط کاربری‌ها و محیطی سرزنده (S_4T_7)
احساس تعلق به محل سکونت	W_{10}: پایین بودن تمایل به ادامه سکونت	T_8: نارضاتی و خروج ساکنین از محلات	افزایش وابستگی به محلات، نواحی و مناطق ($W_{10}T_8$)
	S_5: وجود عناصر و نشانه‌های شاخص در مقیاس شهر و منطقه	O_7: فرصت استفاده از عناصر شاخص کالبدی و بصری به‌منظور هویت بخشی	تقویت عناصر کانونی و مراکز فعالیتی و گره‌گاه‌های اصلی حفظ ساختار سنتی و هویتی (S_5O_7)
دسترسی به خدمات	W_{11}: نارضایتی ساکنین از کمبود خدمات	O_8: وجود ظرفیت قابل بازیافت در مناطق	تأمین خدمات پشتیبان سکونت در مناطق ($W_{11}O_8$)

www.SID.ir

hive of SID

معیار	عوامل درونی (قوتS و ضعفW)	عوامل بیرونی (فرصتO و تهدیدT)	راهبردها
	$W_{۱۲}$: کیفیت نامطلوب فضاهای سبز و باز	$O_{۹}$: بهره‌گیری بهتر از گونه‌های گیاهی برای افزایش مطلوبیت فضاهای محلات	افزایش کیفیت‌های محیطی در فضاهای عمومی و باز ($W_{۱۲}O_{۱۹}$)
	$W_{۱۳}$: وجود فعالیت‌های پرسروصدا و ناسازگار	$T_{۹}$: مخاطرات عبور وسایط نقلیه سنگین	ارتقای سطح آرامش و آسایش ($W_{۱۳}T_{۹}$)
سلامت عمومی	$W_{۱۴}$: مشکل فاضلاب و آب‌های سطحی	$O_{۱۰}$: وجود شیب جهت هدایت فاضلاب	ارتقای سیستم فاضلاب و آب‌های سطحی ($W_{۱۴}O_{۱۰}$)
	$W_{۱۵}$: جمع‌آوری نامناسب زباله‌ها و پسماند	$T_{۱۰}$: خطر تجمع زباله در اراضی مستعد	کاهش آلودگی ناشی از جمع‌آوری زباله‌ها ($W_{۱۵}T_{۱۰}$)
	$W_{۱۶}$: عدم استفاده از انرژی‌های پاک	$T_{۱۱}$: پتانسیل ایجاد کاربری‌های پاک	استفاده از انرژی‌های طبیعی و تجدید پذیر ($W_{۱۶}T_{۱۱}$)
کارایی اقتصادی	$W_{۱۷}$: کاهش نرخ اشتغال و بالا بودن هزینه‌های تملک و اجاره‌بها	$O_{۱۱}$: افزایش سرمایه‌گذاری به دلیل دسترسی مناسب معابر و شهر تهران	تأمین زندگی قابل استطاعت ($W_{۱۷}O_{۱۱}$)

جدول ۶. اولویت بندی راهبردهای تحلیل یکپارچه (SWOT)

رتبه	راهبرد	وزن	رتبه	راهبرد	وزن
۱	$W_{۱۱}O_{۸}$	۰.۰۷۶	۱۲	$S_{۳}T_{۶}$	۰.۰۴۴
۲	$S_{۴}T_{۷}$	۰.۰۷۳	۱۳	$W_{۹}O_{۵}$	۰.۰۴۱
۳	$W_{۸}T_{۵}$	۰.۰۷۰	۱۴	$W_{۱۰}T_{۸}$	۰.۰۳۸
۴	$S_{۲}O_{۶}$	۰.۰۶۸	۱۵	$S_{۵}O_{۷}$	۰.۰۳۵
۵	$W_{۱۷}O_{۱۱}$	۰.۰۶۶	۱۶	$W_{۱}T_{۱}$	۰.۰۳۳
۶	$W_{۷}O_{۴}$	۰.۰۶۳	۱۷	$W_{۱۳}T_{۹}$	۰.۰۳۱
۷	$S_{۶}O_{۳}$	۰.۰۶۲	۱۸	$W_{۱۵}T_{۱۰}$	۰.۰۲۸
۸	$S_{۱}O_{۲}$	۰.۰۵۹	۱۹	$W_{۲}T_{۲}$	۰.۰۲۶
۹	$W_{۴}T_{۳}$	۰.۰۵۵	۲۰	$W_{۳}O_{۱}$	۰.۰۲۲
۱۰	$W_{۵}T_{۴}$	۰.۰۵۲	۲۱	$W_{۱۴}O_{۱۰}$	۰.۰۱۰
۱۱	$W_{۱۲}O_{۱۹}$	۰.۰۴۸	۲۲	$W_{۱۶}T_{۱۱}$	۰.۰۰۷

آزمون فریدمن

Test Statistics[a]

N	۱۵
Chi-Square	۱۲۱ .۹۲۱
df	۱۴
.Asymp. Sig	۰۰۰.

a. Friedman Test

با توجه به اینکه راهبردهای پیشنهادی به‌صورت عام (برای کل شهر) ارائه‌شده است، لازم گردید تا بعد مکانی و محل اجرای برخی از آن‌ها نیز به عنوان پیشنهاد در یکی از مناطق مد نظر قرار گیرد. این امر، با توجه به الگوی توسعه عدالت فضایی مسکن شهر می‌تواند از ضرورت‌های این فرایند باشد.

ازاین‌رو، در شکل ۳ مهم‌ترین راهبردهای پیشنهادی به صورت سیاست‌های قابل اجرا برای منطقه چهار شهر اسلامشهر که یکی از مناطق دارای شرایط نامساعد از منظر عدالت فضایی می باشد به صورت زیر ارائه می گردد:

www.SID.ir

hive of SID

شکل۳: موقعیت مکانی مهم‌ترین راهبردهای پیشنهادی شهر اسلامشهر (منطقه ۴)

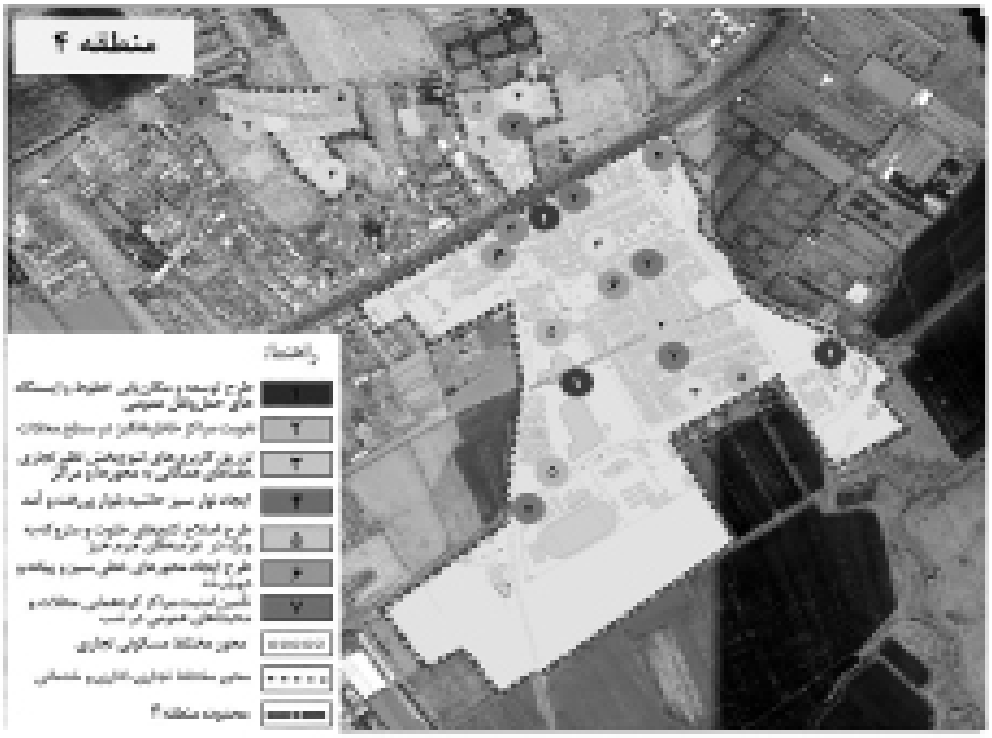

۶. نتیجه گیری

مطالعه حاضر با هدف ارزیابی عدالت فضایی در مسکن شهری سعی بر آن داشت تا با بهره گیری از پیشینه و مبانی نظری موضوع، طیف گسترده تر و وسیع تری از شاخص های عدالت مسکن در اختیار قرار دهد و با تجزیه و تحلیل آنها براساس آزمون های آماری، به ارزیابی وضعیت شهر اسلامشهر براساس شاخص های عدالت مسکن بپردازد. براساس نتایج حاصله، در پاسخ به پرسش اول (عوامل مؤثر بر ارزیابی عدالت فضایی در قلمروی مسکن)، از روش مطالعه کتابخانه‌ای استفاده گردید، از این‌رو با بررسی ادبیات نظری و مطالعات پیشین در زمینه عدالت فضایی و مسکن، ۳۱ شاخص در هشت معیار کیفیت کالبدی/ عملکردی مسکن، دسترسی به زیرساخت های شهری، امنیت اجتماعی، تعاملات اجتماعی، احساس تعلق، دسترسی به خدمات، سلامت عمومی و کارایی اقتصادی استخراج و ملاک ارزیابی قرارگرفت. در رابطه با پرسش دوم (وضعیت شاخص‌های عدالت مسکن در مناطق شهری اسلامشهر)، شاخص‌های عدالت مسکن در مناطق شهر اسلامشهر با پرسشنامه مردمی و از طریق آزمون تی تست در نرم‌افزار SPSS، مورد ارزیابی قرار گرفتند. نتایج نشان داد که اکثر شاخص‌ها در وضعیت پایین‌تر از سطح متوسط (کمتر از میانه نظری ۳) قرار دارند. در بین شاخص‌های معیار کیفیت کالبدی-عملکردی مسکن، شاخص‌های امنیت اجتماعی، دسترسی به خدمات و تسهیلات عمومی، کارایی اقتصادی و احساس تعلق به سکونت، منطقه ۱ دارای وضعیت مطلوب‌تری نسبت به دیگر مناطق است. همچنین از نظر شاخص های معیار اجتماعی، منطقه ۲ شرایط مساعدتری را نسبت به دیگر مناطق داراست. بطور کلی منطقه ۱ از منظر عدالت مسکن دارای وضعیت بهتری بوده و منطقه ۴ در اکثر شاخص‌ها دارای وضعیت نامطلوبی می‌باشد. در رابطه با پرسش سوم (رتبه‌بندی مناطق شش‌گانه شهر اسلامشهر براساس عدالت مسکن)، نتایج روش تاپسیس نشان می دهد، منطقه ۱ با امتیاز ۰,۹۱۰ مطلوب ترین و برخوردارترین منطقه به لحاظ برخورداری از عدالت مسکن می باشد. در این منطقه معابر و مسیرهای پیاده کیفیت مناسبی داشته و از نظر دسترسی به کاربری‌های شهری، مراکز اداری و درمانی در وضعیت مطلوب‌تری قرار دارد. همچنین به دلیل وجود کاربری های تفریحی و فضاهای سبز دارای رضایتمندی بهتری از فضاهای فراغتی است. نامطلوب‌ترین وضعیت به لحاظ برخورداری از عدالت در مسکن مربوط به منطقه ۴ با امتیاز ۰,۱۰۵ می‌باشد. از جمله مهم‌ترین دلایل آن می‌توان به قدمت بالای ابنیه، سهم بالای اراضی مخروبه و ناسازگار، شبکه معابر و پیاده‌روهای نامناسب، فقدان دسترسی به حمل و نقل عمومی، امنیت پایین، کمبود فضای سبز و همگانی و غیره اشاره نمود. در رابطه با پرسش چهارم (ارائه راهبردهای ارتقای عدالت مسکن) و پس از تحلیل یکپارچه سوات و استخراج راهبردها، از طریق آزمون فریدمن رتبه‌بندی شدند. براساس نتایج به دست آمده، مهم‌ترین راهبردهای ارتقای عدالت در بخش مسکن به ترتیب عبارتند از: راهبرد انطباقی

www.SID.ir

hive of SID

تأمین خدمات سکونت در مقیاس‌های عملکردی مختلف ($W_{11}O_8$)، راهبرد اقتضایی ایجاد اختلاطی از کاربری‌ها در مناطق به‌منظور محیطی سرزنده (S_4T_7)، راهبرد تدافعی ساماندهی نظام کاربری‌ها به‌ویژه در شب برای افزایش حضور پذیری (W_8T_5) و راهبرد تهاجمی تقویت مشارکت مردمی (S_2O_6). ازآنجای‌که امروزه بسیاری از شهرهای کشور، نظیر اسلامشهر با پدیده بد مسکنی و بی‌مسکنی روبه‌رو هستند، بروز نابرابری و شکاف فضایی بین محله ها و مناطق شهری تبدیل به چالش و معضل جدی شده است. این نابرابری ها می‌تواند زمینه‌ساز کمرنگ شدن هویت فردی شهروندان، کاهش تعاملات اجتماعی بین اقشار مختلف، کاهش منزلت اجتماعی، عدم تقسیم متعادل خدمات و کند شدن آهنگ رشد اقتصادی در شهرها شود. مقایسه نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهش‌های پیشین، ضرورت توجه به عدالت در حوزه مسکن را بیشتر نشان می دهد. دلایل عمده فقدان عدالت فضایی در شهرها را می توان در توجه غالب به موضوعات کمی، کمرنگ شدن مفاهیم کیفی و عدم پرداختن به نیازهای جدید شهروندان جستجو کرد. بدین ترتیب، پرداختن به جنبه های مختلف عدالت فضایی مسکن می تواند به دستاوردهای مهم در عرصه شهرسازی و در راستای ارتقای کیفیت محیط های مسکونی، ارتقای کیفیت زندگی و درنهایت ارتقای سطح رضایتمندی شهروندان در برنامه‌های مسکن و توسعه شهری منجر شود.

www.SID.ir

hive of SID

فهرست منابع

- اهری، زهرا.(۱۳۷۰)، مسکن حداقل، تهران: مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن.
- اکبرپور، محمد، جعفری، فیروز و کریمی، یاشار.(۱۳۹۵). واکاوی میزان نگرش مردم از معیارهای مسکن مناسب روستایی (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان هشترود). نشریه جغرافیا و برنامه ریزی،20(58)، 23-42. https://b2n.ir/w36971
- ابراهیم زاده، عیسی و قادرمرزی، جمیل.(۱۳۹۴). تحلیلی بر کیفیت مسکن محلات شهری راهکاری جهت بهبود کیفیت زندگی شهروندان (مطالعه موردی: محلات شهر دهگلان). مجله جغرافیا و توسعه، (۴۰) ، 139-156. https://b2n.ir/a05688
- اسماعیل زاده، حسن و معصومی، لیلا.(۱۳۹۴). تحلیل عدالت فضایی شهرستان‌های استان اردبیل در بخش شاخص‌های بهداشتی- درمانی با استفاده از مدل rokiV. مطالعات مدیریت شهری، ۷(۳۲)، ۴۹-۱۰۴.
- امانپور، سعید، ملکی، سعید و حسینی، نبی الله.(۱۳۹۵). تحلیلی بر توزیع خدمات شهری در کلانشهر اهواز از منظر عدالت فضایی. دوفصلنامه پژوهش های بوم شناسی شهری، ۷(۲) ، ۹۹-۱۱. https://b2n.ir/m92744
- امانپور، سعید؛ حسینی شه پریان، نبی الله و سعید ملکی.(۱۳۹۵). تحلیل فضایی سطوح برخورداری مناطق کلانشهر اهواز از خدمات شهری با تأکید بر عدالت اجتماعی. پژوهش های جغرافیای برنامه ریزی شهری، ۴(۳) ، ۵۹۴-۷۱۵. https://b2n.ir/x77633
- برندک، فرهاد.(۱۳۹۶). بررسی عدالت در سلامت با هدف دستیابی به دسترسی یکسان شهروندان به مراکز بهداشتی-درمانی (مطالعه موردی: شهر اردبیل). فصلنامه مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه های انسانی، ۲۱(۴) ، ۳۷۹-۳۸۹. https://b2n.ir/g17387
- بزی، حدارحم، کیانی، اکبر و راضی، امیر.(۱۳۸۹). بررسی و تحلیل برنامه ریزی توسعه مسکن پایدار (مطالعه موردی شهر حاجی آباد- استان فارس). فصلنامه جغرافیایی چشم انداز زاگرس، ۲(۳)، ۲۵-۴۶. https://b2n.ir/x13386
- جرفی، محمد امین، مدیری، مهدی، مهدوی حاجیلوئی، مسعود.(۱۳۹۹). برنامه‌ریزی راهبردی توزیع خدمات شهری از منظر عدالت فضایی (مطالعه موردی: کلانشهر اهواز). آمایش محیط، ۳۱(۰۵)، ۱۵۱-۱۷۰. https://b2n.ir/g17387
- داداش پور، هاشم، رستمی، فرامرز، و علیزاده، بهرام.(۱۳۹۳). بررسی و تحلیل توزیع عادلانه خدمات شهری و الگوی پراکنش فضایی آنها در شهر همدان. فصلنامه مطالعات شهری، ۳ (۱۲)، ۵-۱۸. https://b2n.ir/u80037
- روستایی، شهریور؛ نعیمی، کیومرث و محمودی، سلمان.(۱۳۹۵). تحلیل فضایی بر نابرابری های آموزشی و نقش آن در پایداری اجتماعی شهری (مطالعه موردی: شهر سقز). فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۷(۲۶) ، ۶۱-۹۹. https://b2n.ir/d02624
- رومیانی، احمد؛ سجاسی، حمدالله و منصوری، خیرالنسا.(۱۳۹۷). تحلیل ساختاری-کارکردی مسکن روستایی با رویکرد توسعه پایدار (مطالعه موردی: دهستان رومشگان شرقی، شهرستان کوهدشت). مجله مسکن و محیط روستا، (۲۶) ، ۵۵-۰۷. https://b2n.ir/k04962
- رضوانی، محمدرضا؛ اسفرم، یعقوب و حسینی، سیدرضا.(۱۳۹۲). تحلیل فضایی شاخص های توسعه مسکن روستایی با تاکید بر نابرابری درون منطقه ای (مطالعه موردی: استان آذربایجان غربی). فصلنامه برنامه ریزی کالبدی-فضایی، ۲(۴)، ۳۴-۴۹. https://b2n.ir/a00782
- رمضانپور، مهرناز؛ نورتقانی، عبدالمجید و شرقی، علی.(۱۳۹۷). مکان یابی مسکن حمایتی با معیارهای مقرون به صرفه گی مبتنی بر عدالت فضایی در شهر بابلسر. مطالعات محیطی هفت حصار، ۷(۲۵)، ۳۵-۵۰. https://b2n.ir/h28615
- ضمیری، محمدرضا؛ ضمیری، مهسا و نسترن، مهین.(۱۳۹۴). روش های کمی در تحلیل توسعه فضایی مسکن شهری بجنورد (۱۳۸۴-۱۳۹۴). فصلنامه مطالعات شهری، (۷۱)، ۷۶-۵۷. https://b2n.ir/u65647
- عبدی، علی، بیژن رحمانی، بیژن و تاج، شهره.(۱۳۹۸). تحلیل نابرابری های فضایی توزیع خدمات شهری از منظر عدالت فضایی مطالعه موردی: شهرستان قرچک. مجله جغرافیایی فضای گردشگری، ۹(۳۳)، ۹۶-۸۸. https://b2n.ir/h75408
- عزیزی، محمدمهدی، بیدهندی، شکوهی و محمدصالح.(۱۳۹۴). تحلیل سیر تحول تاریخی مفهوم عدالت اجتماعی در برنامه های توسعهٔ شهری ایران (۰۴۳۱-۰۹۳۱). تحقیقات تاریخ اجتماعی، ۵(۱۰) ، ۵۲۱-۹۴۱. https://b2n.ir/d30692
- عزیزی، محمدمهدی، زبردست، اسفندیار و اکبری، رضا.(۱۳۹۷). واکاوی تبلور عدالت محیطی در اندیشه آرمان شهری اسلامی جهت کاربست در شهرسازی اسلامی (مطالعهٔ موردی: محله روستا بنیان سفین کیش. مطالعات شهر ایرانی اسلامی). ۹(۳۴)، ۵-۲۲. https://b2n.ir/b13635
- عابدینی، اصغر.(۱۳۹۴). تحلیل تطبیقی شاخص‌های مسکن در سکونتگاه های غیررسمی (مطالعه موردی: محله اسلام آباد کشتارگاه ارومیه). مجله مسکن و محیط روستا، (۹۴۱)، ۱۵-۶۶. https://b2n.ir/u11386
- فصیحی، حبیب الله، شماعی، علی و آذرخش، فاطمه.(۱۳۹۹). تحلیل دسترسی به بوستان های شهری با رویکرد عدالت فضایی (نمونه: شهر ایلام). برنامه ریزی فضایی، ۱۰(۳۷)، ۱۰۵-۱۱۸. https://b2n.ir/x07779
- قنبری، ابولفضل (۱۳۹۰). تحلیلی بر نابرابری های مسکن روستایی شهرستان های استان آذربایجان شرقی در سال ۷۸۳۱. فصلنامه مسکن و محیط روستا، ۰۳ (۱۳۶) ، ۳۳ . https://b2n.ir/d49509
- مدیری، مهدی و حسینی، سید احمد.(۱۳۹۲). ارزیابی کمی و کیفی مسکن شهری رویکردی جهت دستیابی به عدالت فضایی (مطالعه موردی: مناطق شهری استان خراسان رضوی). فصلنامه نگرش های نو در جغرافیای انسانی، ۵(۳)، ۵۳-۶۹. https://b2n.ir/r02593
- معینی، محمدمهدی.(۱۳۸۷). مطالعه روند شکل گیری مسکن در تازه آبادهای عشایری. هنرهای زیبا، (۳۳)، ۶۵-۷۴. https://b2n.ir/d40348
- نعیمی، کیومرث و بابائی اقدم، فریدون.(۱۳۹۶). شهر و عدالت فضایی؛ تحلیلی بر پراکنش خدمات عمومی شهری در نواحی بیست و دوگانه سنندج. مجله آمایش جغرافیایی فضا، ۷(۳۲)، ۱۷۳-۱۸۶. https://b2n.ir/d24614
- یزدانی، محمد حسن و فیروزی، ابراهیم.(۱۳۹۵). سنجش عدالت فضایی در توزیع مکانی کاربری های آموزشی شهر اردبیل. فصلنامه برنامه

www.SID.ir

hive of SID

ریزی فضایی، ۶(۳) ، ۱۷-۳۶. https://b2n.ir/h97961

- Amer, S. (2007). Towards spatial justice in urban health services planning: a spatial-analytic GIS-based approach using Dar es Salaam, Tanzania as a case study (Vol. 140). Utrecht University. https://b2n.ir/m73334
- Dunn, J. R. (2002). Housing and inequalities in health: a study of socioeconomic dimensions of housing and self reported health from a survey of Vancouver residents. Journal of Epidemiology & Community Health, 56(9), 671-681. https://b2n.ir/h77792
- Duxbury, N., Simons, D., & Warfield, K. (2006). Local Policies and Expressions of Cultural
- Hall, P., & Pfeiffer, U. (2000). Urban Future 21: A Global Agenda for Twenty-first Century Cities. Taylor & Francis.
- Huang, Y., & Jiang, I. (2009), Housing Inequality in Transitional Beijing, International Journal of Urban and Regional Research, 33 (4), pp. 936-956.
- Huang, Y. (2005), From Work-unit Compounds to Gated Communities: Housing Inequality and Residential Segregation in Transitional Beijing. In L. J. C. Ma and Wu (Eds).
- Laurent, E. (2011). Issues in environmental justice within the European Union, Ecological, 70 (11), 1846-1853.
- Mercer, C. (2006). Cultural planning for urban development and creative cities. https://b2n.ir/e95783
- Mitchel G., Norman, P. (2012), Longitudinal environmental justice analysis: Co-evolution of environmental quality and deprivation in England, 1960–2007, Geoforum, 43 (1), pp. 44–57. https://b2n.ir/g70728
- Santos, D., & Martins, I. (2006). Monitoring urban quality of life, the Porto experience. Social Indicators Research, 80 (2), pp. 411-425.
- Weziak, D. (2016). Quality of life in cities: Empirical evidence in comparative European perspective. Cities, (58), pp. 87-96.
- Xiao, Y., Wang, Z., Li, Z., & Tang, Z. (2017). An assessment of urban park access in Shanghai–Implications for the social equity in urban China. Landscape and urban planning, 157, 383-393. https://b2n.ir/t37163

نحوه ارجاع به این مقاله

عزیزی، محمدمهدی، مرادی، محمد.(۱۴۰۰). عدالت فضایی در مسکن شهری مورد مطالعاتی: شهر اسلامشهر. نشریه معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، ۱۴(۳۶)، ۲۵۵-۲۴۰.

DOI: 10.22034/AAUD.2021.233469.2222
URL: http://www.armanshahrjournal.com/article_142367.html

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to the Armanshahr Architecture & Urban Development Journal. This is an open- access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License.

http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

www.SID.ir